

ПОЗОВ

1. Поняття позову. Елементи та види позовів.
2. Право на позов. Передумови права на пред'явлення позову. Умови реалізації права на пред'явлення позову.
3. Прийняття позовної заяви. Відмова у прийнятті позовної заяви.
4. Відкриття провадження у справі.
5. Об'єднання і роз'єднання позовів. Зустрічний позов.

1.Поняття позову. Елементи та види позовів.

Поняття позову нерозривно пов'язане з поняттям позовного чинства, в порядку якого здійснюється захист порушеного, невизнаного оспорюваного права.

Оскільки особа, яка вважає себе власником порушеного, невизнаного або оспорюваного права, звертаючись до суду, шукає у суді захисту такого права і просить суд розглянути спір, що виник, з порушником права в передбаченому законом процесуальному порядку, то звернення цієї особи до суду одержало назву позову, а провадження за цим зверненням — позовного провадження.

Позов — це вимога заінтересованої особи, що впливає зі спірних матеріальних правовідносин, про захист свого або чужого права або законного інтересу, що підлягає розгляду та вирішенню у встановленому законом порядку.

Істотні ознаки позову:

- наявність **матеріально-правової вимоги**, що впливає з порушеного, невизнаного або оспорюваного права;
- розгляд і вирішення цієї вимоги у встановленому **законом процесуальному порядку**;
- наявність **спору про право або законний інтерес**;
- наявність двох наділених законом рівними процесуальними правами сторін із протилежними матеріально-правовими інтересами;
- позовна форма процесу – змагальна форма.

Елементи позову.

Позов як вимога про захист складається з **трьох елементів**: предмета, підстави та змісту.

Предмет позову — це матеріально-правова вимога, заявлена позивачем в суд до відповідача щодо усунення допущеного відповідачем порушення суб'єктивного права позивача (наприклад, в позові про стягнення аліментів предметом буде право на стягнення певних платежів з відповідача, який добровільно не виконує свої обов'язки щодо позивача. Однак предмет позову не слід змішувати з певним речовим предметом спору, наприклад, конкретним об'єктом нерухомості, коштами тощо).

Підстави позову — це обставини, що вказуються позивачем, з якими він пов'язує свою матеріально-правову вимогу або правовідносини в цілому, що складають предмет позову.

Зміст позову — це та дія суду, про здійснення якої просить позивач при зверненні за захистом порушених або оскаржуваних прав. Зміст позову визначається позивачем виходячи зі способу судового захисту, передбаченого законом. Позивач може просити суд визнати за ним певне право, зобов'язати відповідача зробити певні дії, підтвердити або спростувати існування певних правовідносин та ін.

Види позовів

I. ЗА ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИМ КРИТЕРІЄМ

про
присудження

про
визнання

перетворювальні
ПОЗОВИ

- про **присудження** (позивач вимагає від суду зобов'язати відповідача виконати певну дію або утриматися від вчинення дії);

- про **визнання** (вимога, спрямована на підтвердження судом існування або відсутності певних правовідносин. Оскільки рішенням суду у цих позовах встановлюється існування або відсутність спірних правовідносин, дані позови називають також «установлювальними позовами». Розділяють **ПОЗИТИВНІ** позови про визнання та **НЕГАТИВНІ** позови про визнання.

- **перетворювальні позови** - це позови, спрямовані на зміну або припинення існуючих з відповідачем правовідносин (позов про зміну умов договору, про розірвання шлюбу, розділ спільного майна).

II. ЗА ХАРАКТЕРОМ ІНТЕРЕСУ, ЩО ЗАХИЩАЄТЬСЯ

Позови щодо захисту державних і публічних інтересів

Особисті позови

Позови щодо захисту інтересів інших осіб

Особисті позови спрямовані на захист власних інтересів позивача, коли він сам є й учасником спірних матеріальних правовідносин, і безпосереднім вигодонабувачем.

Позови щодо захисту державних і публічних інтересів спрямовані на захист в основному майнових прав держави або інтересів суспільства, коли неможливо виділити конкретного вигодонабувача (наприклад, позов прокурора в інтересах держави).

Позови щодо захисту інтересів інших осіб спрямовані на захист не самого позивача, а інших осіб у тих випадках, коли позивач згідно з законом уповноважений на порушення справи в їхніх інтересах (наприклад, позови органів опіки та піклування щодо захисту прав неповнолітніх дітей).

III. ЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО, ЧИ Є ОБ'ЄКТОМ ПОРУШЕНОГО ПРАВА (ІНТЕРЕСУ) БЛАГО, ЩО ПІДДАЄТЬСЯ ГРОШОВІЙ ОЦІНЦІ

МАЙНОВИЙ ПОЗОВ

**НЕМАЙНОВИЙ
ПОЗОВ**

Майновий позов — це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що піддається грошовій оцінці. Це означає, що будь-який майновий позов має ціну.

Немайновий позов — це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що не піддається грошовій оцінці.

IV. У судовій практиці прийняте виокремлення справ за окремими категоріями матеріально-правових відносин: сімейних, трудових, земельних, житлових, та ін.

V. Розрізняють також первісний і зустрічний позови.

2. Право на позов. Передумови права на пред'явлення позову. Умови реалізації права на пред'явлення позову.

Право на позов є по суті поняттям збірним, оскільки воно містить в собі **дві правочинності**, а саме: **право на пред'явлення позову та право на задоволення позову**. Ці дві правочинності повинні виступати в єдності, тому що без права на пред'явлення позову не може бути права на задоволення позову. Разом з тим право на пред'явлення позову не буде для позивача засобом захисту порушеного або оскаржуваного права, якщо в нього не буде права на задоволення позову.

Право на пред'явлення позову — це право відкрити та пред'явити судовий розгляд конкретного матеріально-правового спору в суді першої інстанції з метою його вирішення. Це — право на звернення до суду по конкретному матеріально-правовому спору.

Передумови права на пред'явлення позову — обставини, з наявністю або відсутністю яких закон пов'язує виникнення суб'єктивного права певної особи на пред'явлення позову з конкретною подією.

До числа передумов належать:

- 1) **цивільна процесуальна правоздатність**, яку мають фізичні і юридичні особи (ст.46 ЦПК).
- 2) **цивільна юрисдикція** (ст.19 ЦПК). Справа може бути розглянута тільки в тому випадку, якщо її розгляд і вирішення віднесені до компетенції суду;

3) **відсутність судового рішення, раніше винесеного з тієї самої справи** (між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (п.2 ч.1 ст.186 ЦПК);

4) **відсутність рішення третейського суду**, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або скасував рішення третейського суду і розгляд справи в тому самому третейському суді виявився неможливим (п.4 ч.1 ст.186 ЦПК);

5) **відсутність рішення суду іноземної держави, яке визнане в Україні в установленому законом порядку**, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

Наслідки відсутності права на задоволення позову і права на пред'явлення позову (ПЕРЕДУМОВИ) неоднакові. Відсутність права на позов у матеріальному сенсі означає відсутність самого права вимагати певної поведінки від боржника. Встановити наявність або відсутність права на позов можна тільки в результаті розгляду справи по суті. Наслідком відсутності цього права є рішення суду про відмову в задоволенні позові.

Для позитивного вирішення питання про відкриття конкретної справи у суді недостатньо наявності у заінтересованої особи права на пред'явлення позову, необхідно **ще і реалізувати це право у належному порядку.**

До порядку (умов) реалізації права на пред'явлення позову належать:

1. Підсудність справи даному суду.

2. Процесуальна дієздатність позивача. Дана обставина повинна бути встановлена суддею, що приймає заяву. Доказами, що підтверджують наявність або відсутність дієздатності, є паспорт, рішення суду (для визнаних обмежено дієздатними та недієздатними), свідоцтво про шлюб.

3. Наявність належно оформлених повноважень на підписання або пред'явлення позовної заяви. Позовна заява подається до суду першої інстанції в письмовій формі та підписується позивачем або його представником (ч.2 ст.175 ЦПК України). Якщо позовна заява подається представником позивача, до позовної заяви додається довіреність чи інший документ, що підтверджує його повноваження (ч.7 ст. 177 ЦПК України).

4. Сплата судового збору.

5. Дотримання реквізитів позовної заяви.

В ч.3 ст.175 ЦПК України передбачені вимоги до позовної заяви.

Відомості, що підлягають обов'язковому включенню в позовну заяву, можна розділити на кілька груп: а) **відомості вступного характеру**; б) і в) **відомості, що належать до опису обставин справи та мотивування заявлених вимог**; г) **відомості резолютивного характеру**; д) **додаткові відомості**.

3. Прийняття позовної заяви. Відмова у прийнятті позовної заяви.

Суддя відкриває провадження у цивільній справі не інакше як на підставі заяви, поданої і оформленої в порядку, встановленому законом.

Процесуальне завдання, що вирішується суддею на цьому етапі, — перевірка підстав для прийняття заяви. Якщо таких підстав немає, суддя не приймає її, керуючись зазначеними в ст.186 ЦПК мотивами.

Підстав для неприйняття позовної заяви можна об'єднати в **дві групи** мотивів: **передумови права на позов і умови його здійснення.**

Відсутність передумов обумовлює **об'єктивну неможливість** розгляду справи, процес взагалі не може бути початий. В той час як **недотримання порядку пред'явлення позову** — **лише тимчасова перешкода**, що може бути усунута заінтересованою особою, після чого процес у справі можливий.

Згідно з ч. 1 ст. 186 ЦПК суддя відмовляє у прийнятті заяви при сутності хоча б однієї з передумов права на пред'явлення позову, а саме:

1) заява не підлягає розгляду **в порядку цивільного судочинства**;

2) є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про риття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили, за тими самими вимогами;

3) у провадженні цього чи іншого суду є **справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав**;

4) є рішення третейського суду, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або скасував рішення третейського суду і розгляд справи в тому самому третейському суді виявився неможливим;

5) є рішення суду іноземної держави, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

6) **настала смерть фізичної особи** або оголошено її померлою чи ліквідовано юридичну особу, які звернулися із позовною заявою або до яких пред'явлено позов, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Неприпустима відмова у відкритті провадження у цивільній справі за мотивами недоведеності заявленої вимоги, пропуску строку позовної давності та іншими не передбаченими законом причинами.

Відмова у відкритті провадження у справі перешкоджає подальшому зверненню до суду з таким самим позовом.

Про відмову у відкритті провадження у справі постановляється **ухвала не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви**. Така ухвала надсилається заявникові не пізніше наступного дня після її постановлення. До ухвали про відмову у відкритті провадження у справі, надсилається заявникові, **додаються позовні матеріали. Копія позовної заяви залишається в суді. Ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі може бути оскаржено.** У разі скасування цієї ухвали позовна заява вважається поданою **в день первісного подання до суду.**

Відкриття провадження тягне за собою **певні наслідки:**

- виникнення процесу по конкретній цивільній справі (зацікавлені особи стають учасниками цивільних процесуальних дій, набувають процесуальні права...)
- втрату заінтересованою особою права на вибір місця розгляду справи при альтернативній підсудності;
- з цього моменту відповідач отримує право пред'явлення позову, формування відзиву..
- перерву перебігу позовної давності (ч.2 ст.264 ЦК);
- аліменти присуджуються за рішенням суду з дня подачі позовної заяви (ч.1 ст.79 СК) та інші.

Повернення позовної заяви провадиться суддею у випадках недотримання в пред'явленні позову, порядку його подачі, невиконання вимог про усунення ушень порядку і форми подачі позовної заяви.

Відповідно до **ч.5 ст.185 ЦПК** заява повертається у випадках, коли:

- 1) заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не написано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;
- 2) порушено правила об'єднання позовних вимог;
- 3) до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі відповідача надійшла заява про врегулювання спору або заява про закриття позовної заяви;
- 4) відсутні підстави для звернення прокурора до суду в інтересах держави або для звернення до суду особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи;
- 5) подана заява про розірвання шлюбу під час вагітності дружини до досягнення дитиною одного року без дотримання вимог, встановлених СКУ;
- 6) позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

7) до заяви не додано доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору у випадку, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом.

Крім цього, суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог **щодо форми і змісту позовної заяви, а також подання документів**, які повинні додаватись до неї, **протягом п'яти днів** з дня надходження до суду позовної заяви **постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху**. В такій ухвалі **зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб і строк їх усунення, який не може перевищувати десяти днів** з дня вручення ухвали про залишення позовної заяви без руху.

Якщо позивач відповідно до ухвали суду у встановлений строк усуне недоліки, сплатить суму судового збору, позовна заява **вважається поданою в день первісного її подання до суду**. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи **не пізніше п'яти днів** з дня її надходження або з дня закінчення строку на усунення недоліків. Така ухвала може бути оскаржена.

Повернення позовної заяви **не перешкоджає повторному** зверненню із заявою до суду, якщо перестануть існувати обставини, що стали підставою для повернення заяви.

Судовий збір не повертається тільки у випадку подання позивачем подано до цього самого суду іншого позову (п.6)

4. Відкриття провадження у справі.

За відсутності підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження суд відкриває провадження у справі **протягом п'яти днів** з дня надходження позовної заяви або заяви про усунення недоліків.

Про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі суд постановляє ухвалу.

Якщо при відкритті провадження у справі було вирішено питання **про залучення третіх осіб**, позивач **не пізніше двох днів** з дня вручення копії ухвали про відкриття провадження у справі повинен **направити таким третім особам копії позовної заяви з додатками, а докази такого направлення надати суду до початку підготовчого засідання або до початку розгляду справи по суті в порядку спрощеного позовного провадження.**

Якщо за результатами отриманої судом інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи **буде встановлено, що справа не підсудна цьому суду**, суд надсилає справу за підсудністю.

Якщо отримана судом інформація **не дає можливості встановити** зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи, **суд вирішує питання про відкриття провадження у справі. Подальший виклик** такої особи як відповідача у справі здійснюється через оголошення на **офіційному веб-порталі** судової влади України.

Суддя, встановивши, після відкриття провадження у справі, що позовну заяву подано без додержання вимог щодо форми і змісту П.З. і додавання документів, - постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків, **який не може перевищувати п'яти днів** з дня вручення позивачу ухвали.

4. Об'єднання і роз'єднання позовів

В одній позовній заяві може бути *об'єднано декілька вимог*, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, **основні та похідні позовні вимоги**. Похідною позовною вимогою є вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги).

Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи об'єднати в одне провадження декілька справ за позовами:

- 1) одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача;
- 2) одного й того самого позивача до різних відповідачів;
- 3) різних позивачів до одного й того самого відповідача.

Об'єднання справ в одне провадження **допускається до початку підготовчого засідання**, а у спрощеному позовному провадженні - до початку розгляду справи **по суті у кожній із справ**.

Не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати **в порядку різного судочинства**, якщо інше не встановлено законом. Не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, щодо яких законом визначена **виключна підсудність різним судам**.

Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи вправі до початку розгляду справи по суті роз'єднати **позовні вимоги**, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог в самотійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання цивільного судочинства.

Розгляд позовних вимог, виділених у самотійне провадження, здійснює **суддя, який прийняв рішення про роз'єднання позовних вимог**.

Про об'єднання справ в одне провадження, роз'єднання позовних вимог, про відмову в об'єднанні справ в одне провадження, роз'єднанні позовних **вимог суд постановляє ухвалу**.

Справи, що перебувають у провадженні суду, в разі об'єднання їх в одне провадження передаються на розгляд судді, який раніше за інших суддів відкрив провадження у справі.

Справи, об'єднані в одне провадження, роз'єднанню не підлягають

Розгляд кількох пов'язаних між собою вимог в одному процесі сприяє найбільш **повному, швидкому та правильному вирішенню справи, усуває можливість винесення суперечливих судових рішень**.

У деяких випадках закон прямо передбачає об'єднання позовів. Так, при ухваленні рішення щодо позову про позбавлення батьківських прав суд одночасно розв'язує питання про стягнення аліментів.

Зустрічний позов

Відповідач має право пред'явити зустрічний позов у строк для подання відзиву.

Зустрічний позов приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємопов'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову.

Вимоги за зустрічним позовом ухвалою суду об'єднуються в одне провадження з первісним позовом.

У випадку подання зустрічного позову у справі, яка розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, суд постановляє ухвалу про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження.

Зустрічна позовна заява, яка подається з додержанням загальних правил пред'явлення позову.